

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

„Страшният съд” в монументалната живопис на Българското възраждане – XVIII-XIX век (Иконография и херменевтика)

на Татяна Димитрова Иванова

Искам да започна със „сакралната формула” – според мен представеният труд напълно отговаря на заложените в Закона за развитие на академичния състав изисквания за получаването на образователната и научна степен „доктор”.

Какви са основанията ми в случая.

На първо място, искам да изтъкна избора на темата на труда – тя е напълно дисертационна и актуална в българската научна литература. Темата за съда в „края на дните” е крайъгълен камък в учението за спасението и затова много рано навлиза и добива широко разпространение в християнското изкуство.

Върху иконографията и богословието на темата в християнските паметници съществува огромна литература. И тук трябва да отбележа, че авторката демонстрира е много добра информираност, като е успяла адекватно да се ориентира в това истинско море от публикации на различни езици (само ще отбележа, че списъкът с използваните източници съдържа над 450 единици).

Проучванията у нас върху проблемите на Страшния съд в изкуството и по-специално във възрожденското изкуство съвсем не са много, на практика единствена е книгата на Асен Василиев, която, освен че обхваща твърде ограничен кръг паметници, разглежда темата основно от гледната точка на ерминиите. В богословската литература у нас също няма много изследвания по темата, още по-малко в такъв обем и проблематика.

Избраната структура на труда съответства на заложените в самото заглавие задачи. Впечатлява систематичният подход в развитието на изследването – последователно и подробно са разработени всичките му части, изработени са и таблици, онагледяващи сравнителния анализ на съответните места в текста.

След един изграден напълно по изискванията увод, в който се аргументира

избора на темата, ясно се формулират обекта и задачите на изследването, както и методологическите инструменти за неговото провеждане, авторката се логично се обръща към същинската тема – Страшния съд в изкуството, която разглежда в двата ѝ основополагащи аспекта: богословския и историческия. Тази част по принцип има реферетавен характер, но е необходима за изследването, като в същото време демонстрира научната подготовка на докторанта. В тази първа глава по-специално внимание заслужава частта, посветена на покръстването на българите и ролята на Страшния съд според изворите. Авторката използва разнообразна литература, за да направи извода, че легендата е своеобразен топос, който се среща в историите за християнизирането и на други народи, който няма своя историческа основа в изобразителното изкуство. Прегледът на паметниците с изображения на Страшния съд от ранното християнство до падането на Византия е подробен и доста пълен, той е доказателство за задълбочените познания на докторантката по темата.

Втората и Трета глава на дисертацията са основните и съответно най-големи по обем. Те представляват и оригиналното авторско проучване. Тук виждаме способността на авторката да избере адекватен на проблематиката подход – представящата разпространението на композицията във възрожденските паметници, Втора глава е едно много коректно художествено-историческо изследване, докато иконографската проблематика е разгледана в Третата глава от богословска гледна точка. С педантична последователност Татяна Иванова разглежда паметниците от възрожденските школи, съдържащи композицията, като следва една каталожен тип схема на изложението, която прави изложението прегледно и възприемаемо, въпреки от огромното количество информация. Авторката извежда не само основните иконографски типове на Страшния съд – класическия и руския, така и механизмите на тяхното проникване и разпространение в българското изкуство от епохата.

Макар че като цяло заключението преразказва съдържанието на главите, в него в синтезиран вид са представени главните изводи на изследването, с повечето от

които не само не можем да не се съгласим, но трябва да признаем и техния приносен характер.

Илюстрациите в едно подобно изследване са неделима част от цялото и отразяват в голяма степен подходите на автора. В случая тази част не просто „илюстрира“ текста, а дава възможност на читателя сам да се убеди или не в констатациите на автора. Особено ценна е частта с примерите от нашите възрожденски паметници, повечето от които непубликувани и неизследвани.

Пред нас е един респектиращ по своя обхват и задълбоченост труд; изложението е логично и ясно, макар и на места многословно; терминологията е адекватна на материята. Спазени са изискванията към подобно съчинение, включително правилата за научно цитиране.

За такъв голям текст, представящ огромен обем разнородна информация, са неизбежни някои пропуски и неточности – например пропуснат е Страшният съд от 1869 г. в Старо село, Радомирско, или Бачковската костница не е изписана през 1083 г. Напълно подкрепям формулираните приноси, единствено не бих нарекла използването на херменевтичния подход към иконографията иновативен – той е основен в историята на средновековното изкуство, но наистина не е прилаган в нашата наука към възрожденския материал толкова системно. Споменатите дребни бележки не намаляват достойнствата и приносите на труда. Те са лесно отстраними и трябва да бъдат направени, защото с известна редакция и малки съкращения трудът непременно трябва да бъде издаден.

Всичко казано до тук съвсем накратко, тъй като форматът на едно „становище“ не позволява повече, но най-вече отличното ми впечатление от дисертационния труд, ми дава основание убедено да гласувам за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Татяна Иванова.

21.10.2014 г.

доц. д-р Бисерка Пенкова

национална художествена академия

Институт за изследване на изкуствата при БАН